Насеље Чукарица и Баново брдо

Кратак историјат

Насеље Чукарица добило је име по друмској механи Стојка званог „Чукар“ из 1850. године која се налазила у подножју брега, у близини ушћа Топчидерске реке у Саву. Од најужег центра Београда Чукарица је удаљена само шест километара. То је било мало насеље са око 800 становника, које је припадало жарковачкој општини.

Слика 1. Локација „Чукарове“ механе

Брдо изнад Чукарице носило је назив *Голо брдо*. Ту је познати српски књижевник и политичар Матија Бан 1861. године подигао летњиковац у коме се окупљала ондашња културна елита српског народа. Данас се не зна где се тачно налазио летњиковац Матије Бана, али по њему је читав крај почетком XX века добио назив *Баново брдо*.

Насеље се развијало дуж пута, да би тек пред крај XIX века било повезано са Београдом. У почетку је то било мало насеље без уличне расвете и воде за пиће, са две некалдрмисане улице и неколико разбацаних кућа. Изградњом прве српске железничке пруге 1884. године од Београда до Ниша почиње и успон

Чукарице. Чукарица је постала индустријско и радничко насеље. Прва фабрика која је подигнута на Чукарици била је *фабрика за прераду коже* 1884. године. Затим, 1895. године Чукарица постаје седиште *Српскоī краљевскоī бродарскоī друштва*, које је касније прерасло у бродоградилиште. Осим тога, Чукарица је постала позната и по *фабрици шећера* која је почела да ради 1900. године. Брзи развој насеља утицао је на околно становништво па је ускоро почео све масовнији прилив осиромашених сељака који се запошљавају као најамни радници у градској привреди.

Општина Чукарица

Развој индустрије допринео је да насеље Чукарица прерасте у самосталну општину, што је и остварено указом Краља Петра I Карађорђевића од 12. јануара 1912. године.[6]

У *Великом рату* 1914–1918. године нагло је прекинут успон ове младе општине јер Чукарица постаје поприште крвавих борби 1914. и 1915. године.

6 30. децембар 1911. године по јулијанском календару који је тада био и државни календар. – прим. аут.

Увертира у Велики рат

Балкански ратови

Година 1912. била је преломна у историји српског народа. Четири балканске државе: Србија, Црна Гора, Бугарска и Грчка склопиле су савез за ослобођење од турске окупације, тзв. *Балкански савез*.

Први балкански рат трајао је од 08. октобра 1912. до 30. маја 1913. године. Балканске савезнице су успеле да ослободе и прошире своје територије, а Турској је на Балкану остао само мали део око Цариграда.

Незадовољство Лондонским уговором о миру који је створен уз утицај великих сила и неслагања међу савезницама око освојених територија у Македонији, довешће до избијања *Другог балканског рата* у јуну 1913. године који ће између себе водити дојучерашње савезнице.[7] Коначан мир је постигнут Букурештанским споразумом 12. августа 1913. године.

7 Рат је започео општим ноћним нападом Бугара на српску војску, без претходне објаве рата на реци Брегалници. Овог пута су се са једне стране нашле Србија, Грчка, Румунија и Турска против Бугарске, чијим је поразом завршен рат. – прим. аут.

Почетак Великог рата

Узроци рата

Србија је после балканских ратова постала мала регионална сила, која се ширила на југ, што Аустроугарској никако није одговарало. Аустроугарски генерали више пута су предлагали превентивни рат против Србије. Генерал Конрад[8] је први пут препоручио превентивни рат против Србије 1906, поново је изнео тај план 1908–09, затим 1912–13, па у октобру 1913. и у мају 1914. Између 1. јануара 1913. и 1. јануара 1914, двадесет пет пута је предлагао рат против Србије".[9]

Слика 2. Краљевина Србија крајем 1913. године

8 Франц Конрад фон Хецендорф (1852–1925), аустроугарски генерал и начелник генералштаба аустроугарске војске на почетку Првог светског рата. – прим. аут.

9 Дејвид Фромкин, *Последње лето Европе: ко је започео Велики рат 1914?* (Београд: Жагор, 2006), 96.

Увертира у рат са Србијом било је убиство патријарха српског Лукијана Богдановића,[10] последњег архиепископа карловачког, у септембру 1913. године.

Као изговор за рат са Србијом искоришћен је сарајевски атентат на Видовдан 1914. године. „Ниједно политичко убиство у новијој историји није имало тако далекосежне последице као погибија Фрање Фердинанда у Сарајеву, 28. јуна 1914".[11] Беч је знао да се припрема убиство престолонаследника Франца Фердинанда[12] и није се потрудио да га спречи, јер престолонаследник није био заинтересован за рат са Србијом. Аустроугарско Министарство спољних послова одмах је по атентату послало изасланика у Сарајево, који је закључио да Србија није крива. Без обзира на то, Аустроугарска је окривила Србију, и месец дана касније јој је објавила рат.

„У току месеца јула и августа 1914, Србија је ушла у вртлог Европског рата, нападнута".[13] Оно што је почело као локални рат, прерасло је у сукоб светских размера, познатије као *Велики* или *Први светски рат*.[14]

10 Патријарх Лукијан Богдановић нестао је под неразјашњеним околностима 01. септембра 1913. године у аустријском граду Бад Гаштајну. Његово обезглављено наго тело пронађено је у реци Ахе. Одсечена глава никада није пронађена. Према извештајима тадашње српске штампе у Аустроугарској, постоји сумња да је поглавар СПЦ пао као жртва политике мађарског премијера Иштвана Тисе. – прим. аут.

11 Владимир Дедијер, *Сарајево 1914* (Београд: Просвета, 1966), 35.

12 Престолонаследник Франц Фердинанд (1863–1914) био је синовац цара Франца Јозефа I (1830–1916). – прим. аут.

13 Коста Стојановић, *Слом и васкрс Србије* (Београд: РТС, 2012), 18.

14 Рат је постао светски пошто су Француска и Велика Британија имале колоније ван старог континента. – прим. аут.

Слика 3. Телеграм којим је Аустроугарска објавила рат Србији 1914. године

Већ на почетку сукоба са Србијом, аустроугарска војска починила је *геноцид* на привремено запоседнутим деловима Србије. У свом *Извештају*, др Арчибалд Рајс пише: „Аустроугарска војска је најчешће била одговорна за масакрирање заробљених или рањених српских војника“.[15] Осим масакрирања војника,

15 Рудолф Арчибалд Рајс, *Извештај поднесен српској влади о зверствима која је аустроугарска војска починила за време првог упада у Србију*. Превод Александра Милић. (Београд – Горњи Милановац 1995), 43.

Аустроугари су масакрирали комплетне српске породице.[16] „У првој периоди ратовања, Србија до краја новембра, у неједнакој борби са надмоћнијим противником, односи победу".[17] Захваљујући одличној стратегији српске војске, знатно бројчани непријатељ је протеран до краја 1914. године, а Србија је остварила прве веће савезничке победе. Непријатељ је изгубио више од половине војника, а остатак није био способан за било какве задатке. Даља судбина Србије зависила је од прилика на осталим фронтовима.

16 Види: Рајс, *Извештај [...]* Опис убијања српских цивила налази се на 144. страни. – прим. аут.

17 Коста Стојановић, *Слом и васкрс Србије*, 18.